

Aktuelle utfordringer for diakonifaget

Kjell Nordstokkes kronikk er identisk med den forelesningen han holdt ved oppstart av masterstudiet i diakoni ved Diakonhjemmet, 1.sept 2004. Vi trykket forelesningens første del i forrige utgave, og i denne andre delen peker foredragsholderen på noen konkrete utfordringer til diakonien i vår tid.

✱ Av Kjell Nordstokke

Den viktigste endringen er at kirken etter tusen år som absolutt majoritetsskirke ikke lenger har samme selvsagte plass i nasjonens og i borgernes liv. Dette kommer til uttrykk på mange måter. Den kristne enhetskulturen er i ferd med å erstattes av en pluralistisk og i hovedsak sekulær kultur. Selvsagt er det ulike oppfatninger med hensyn til omfanget av denne endringen og ikke minst av hvor dypt sekulariseringen griper. Men det er ingen tvil om at kirken har fått en annen og langt mer perifer posisjon i folk bevissthet og dagligliv enn det som var tilfelle for bare få generasjoner siden. Den allmenne kunnskapen om kristendom er kraftig redusert. Kirkens autoritet i etiske og andre spørsmål tas det mindre hensyn til.

Der er en naturlig følge av dette at også statskirkeordningen av stadig flere oppfattes som anakronistisk. Mye tyder på at den utredningen det regjeringsoppnevnte stat/kirke-utvalget skal legge fram neste høst, vil starte i en prosess i Stortinget for å løse kirken fra staten. Hvor radikalt dette bruddet blir, gjenstår å se, men mye tyder på at vi kan få en modell som i hovedsak ligner den som ble gjennomført i Sverige for fire år siden.

På hvilken måte utfordrer disse endrin-

Den nye kirke

Vi er nå kommet til den andre delen av denne forelesningen, og jeg skal nå peke på noen konkrete utfordringer til diakonien i vår tid.

Her vil jeg starte med en kort beskrivelse av noen av de endringer som nå preger kirken i Norge. Mitt fokus er primært Den norske kirke, men det jeg sier har også betydning for de andre kirkesamfunnene.

gene diakonien? La oss forestille oss to ulike scenarier for kirken om 10-15 år:

Gudstjenester og riter...

Det ene viser oss en kirke som har trukket seg tilbake fra det offentlige rom og som bruker alle krefter på å ivareta de religiøse funksjonene i form av gudstjenester og andre riter, og på å bygge den kirkelige organisasjonen gjennom forkynnelse og undervisning. I denne kirken vil diakonien få en sekundær rolle, med mindre den kan innordnes i det som oppfattes som de primære kirkelige funksjoner.

...eller nærvær i verden

Det andre scenariet lar oss se en kirke med en klar ambisjon om fortsatt å ha en rolle i det offentlige rom. Den rollen er ikke lenger i kraft av den formelle posisjonen som statskirkeordningen gir. Derimot er den grunnet i en overbevisning om at kirken er kalt til nærvær i verden, for å fremme det som er sant, rett og godt.

Sammenlignet med det første scenariet, sees kirken nå ikke bare i kraft av sin religiøse funksjon, det vil si den mer interne oppgave den har i forhold til sine egne medlemmer, de troende. Men kirken framstår også i kraft av sin offentlige framtrede, eller performance som noen religions sosiologer vil si. Denne oppgaven, som aktør i det offentlige rom, oppfattes som likeverdig

med den religiøse funksjonen, og som uttrykk for å være Guds talerør i verden og redskap for hans gode vilje for skaperverket. Innenfor denne modellen vil diakonien ikke ha en sekundær plass i kirkens liv og selvforståelse, men være en integrert del av kallet til å være kirke.

Kirkens «performance»

Så vil noen spørre: Hvordan kan kirken ha et mandat til å opptre i det offentlige rom uten den myndighet som for eksempel kommer til uttrykk i statskirkeordningen? Hvorfor skulle borgere i et sekulært samfunn ta hensyn til kirken og de meninger den måtte fremme? La oss illustrere dette med noen eksempler: Når biskopene tar til orde for en mer human behandling av asylsøkere, gis dette oppmerksom både i media og i politiske organer. Slik vil det antagelig være også uten en statskirkeordning. Til syvende og sist knytter denne biskopelige autoritet til det kirken står for, det vil si til kirkens egen performance, den faktiske praksis, når de gjelder de fremmedes rett og verdighet. Det samme skjer når Kirkens Bymisjon tar i forsvar utsatte grupper i samfunnet. Da hentes autoriteten fra den brede diakonale innsatsen organisasjonen har ansvar for og den troverdighet dette gir.

Det vi ser her, er at kirkelig performance gjennom diakonal handling og åpent forsvar av svake (advocacy)

ehverdagen

bekrefter at kirken har en troverdig rolle i samfunnet, også i forhold til mennesker som ikke identifiserer seg med dens religiøse funksjon. Dette betyr ikke at funksjon og performance kan skilles fra hverandre, eller at kirken skal satse på den ene rollen og gi opp den andre. Tvert imot forutsetter de to rollene hverandre. Motivasjonen for å opp- tre offentlig hentes i det kirken tror og lærer, det vil si i den religiøse funksjonen. På tilsvarende måte peker opptreden i det offentlige rom alltid i retning av den religiøse funksjonen, som kilde og bærekraft i innsatsen for det som er sant, rett og godt. Igjen kan vi hente en illustrasjon fra Bymisjonen og deres gategudstjenester. Måten de møter gatas folk på, vitner om en troverdighet som er bygget opp gjennom den diakonale praksis, og det i en sammenheng hvor en ren funksjonell betraktning knapt ser muligheter for tro.

Det må imidlertid sterkt understrekes at begge disse rollene, som funksjon og som performance, er viktige i seg selv. Derfor kan ikke én av rollene oppfattes som et middel for den andre. Det blir derfor helt feil dersom den diakonale innsatsen gjøres til et redskap for sikre kirken posisjon i samfunnet, eller også for å rekruttere flere medlemmer til kirkens øvrige aktiviteter. Like feilaktig blir det dersom den religiøse oppgave får som primært mål å sikre kirken offentlig opptreden. Skjer det, forfaller kirken til å være offentlig seremonimester. Begge rollene er genuine uttrykk for hva det vil si å være kirke og har sitt grunnlag i det kallen kirken er gitt av sin Herre. Det er det en teologisk oppgave å gjøre rede for dette, og diakonfaget kan gi sitt substansielle bidrag til en slik forståelse.

I Diakonhjemmets strategidokument har vi identifisert fire bilder som skal være med i utformingen av visjon, mål og tiltak. Ett av dem er bildet av en kirke som bryr seg. Det svarer til Kirkemøtets klare målsetting for Den norske kirke om å være en tjenende kirke.

En ting er å ha dette bildet for øyet. Noe helt annet er å gjøre dette til virkelighet. Det krever solid analyse hva slags samfunn vi lever i og hvilke utfordringer de representerer for en diakonal kirke. Det kreves også en klar tanke om hva kirken ønsker å oppnå gjennom sin diakonale praksis. Deretter kreves det en realistisk gjennomgang av hva kirken kan bidra med. Hvilke ressurser og kompetanse sitter kirken med som kan ha betydning i møtet med slike utfordringer? Hvordan vil kirken organisere sin innsats i det offentlige rom slik at den ikke blir vilkårlig og uten den kraft som trenges for at de gode intensjoner kan følges opp?

Disse spørsmålene inneholder mer enn nok for å fylle flere masterprogrammer i diakonivitenskap. Derfor må jeg nøye meg med noen få stikkord i hvert av dem i denne forlesningen.

Først noen stikkord til samfunnsanalysen: Her tror jeg det blir særlig viktig med en kritisk analyse av de ideologiske brytningene i samfunnet, ikke minst individualismens og nyliberalismens politiske prosjekt og de velferdsordninger de peker i retning av. Når den globaliserte markedsideologien hevder at den alene vet hva som er nødvendig for å få til velstand og menneskelig tilfredshet, trenges profetisk kraft og evne til alternativ forståelse av som er godt og faktisk mulig for samfunnet og dets borgere.

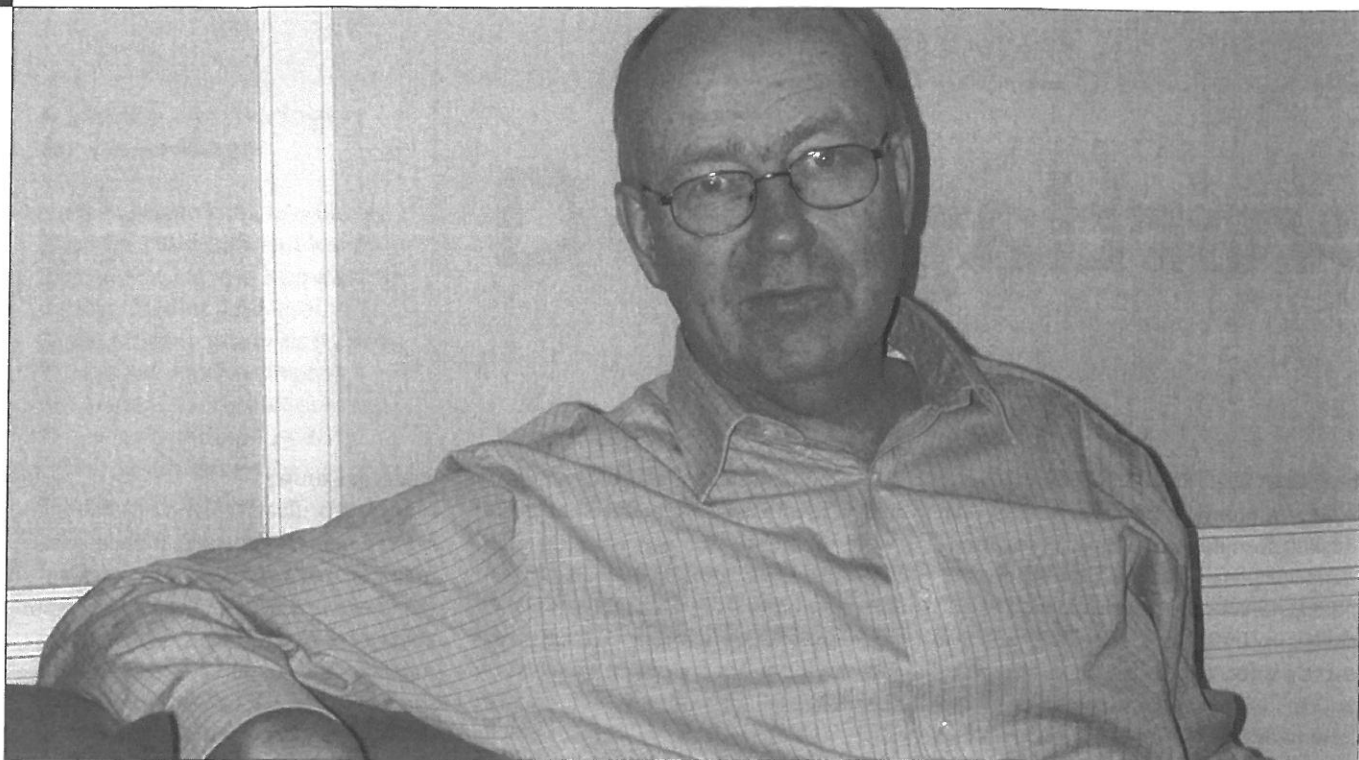
Verdigrunnlag

Men det forutsetter evne til å formulere mål som spenger individualismens og markedsideologiens idealer. For diakonien er det viktig å løfte fram verdigrunnlaget i valget av mål og metoder. I dette perspektivet kan det være vel så viktig å sikre kronisk syke mulighet for å mestre sin livssituasjon slik at de kan være aktive samfunnsborgere, som det å friskmelde dem som forbigående rammes av en lidelse. Særlig dersom økonomiske argumenter hentes fram for å gjøre det siste viktigere enn det første.

Har kirken ressurser og kompetanse til å gjøre en innsats på dette området? Min påstand er at kirken har mye mer enn den vet om. Problemet er heller at disse ressursene og denne kompetansen, og jeg tenker da særlig på det som finnes innenfor det diakonale fagfeltet, ikke utnyttes godt nok i kirken og av det kirkelige lederskapet. Det er en følge av at Den norske kirke til nå ikke har gitt diakonien prioritet. De diakonale institusjonene har alltid måtte leve i periferien hva det kirkens lederskap har forstått som den egentlige kirken. Menighetsdiakonien har vokst fram mer som en følge av enkelte ildsjelers engasjement, enn av bevisst planlegging og ressursallokering. De diakonene som er ansatt i menighetene, er meget utsatt for økonomiske innstramminger og opplever ofte å være salderingsposter i menighetenes anstrengte budsjetter.

Solidaritetens overvintring

De siste årene har vi imidlertid sett tegn til forandring. Det er stadig flere kirkeledere som ser at diakonien er en integrert del av kirkens liv og virke, og at dette må komme til uttrykk i måten

Artikkelforfatter og foreleser Kjell Nordstokke.

kirken organiserer seg på. Biskop Gunnar Stålsett har i et foredrag nylig omtalt diakonien som «solidaritetsens overvintring» og som uttrykk for en «medmenneskelighet som en positiv understrøm i en kultur som ellers er preget av menneskers selvopptatthet og individualisme». Men biskopen innrømmer også at risikoen er stor for at det kan oppstå et «diakonalt underskudd» i kirken. «Vi har altfor få diakonstillinger i kirken i forhold til det faktiske behov, og i forhold til den prioriterte tjenesten skulle ha ut fra vår teologi og kirkelige strategi».

Bakgrunnen for Stålsetts vurderinger er arbeidet for å utrede spørsmålet om diakontjenesten i Den norske kirke. Som kjent foreslo den såkalte embetsutredningen fra 2001 at det kirkelige embetet skulle forbeholdes prester og biskoper. Diakonen derimot skulle tilhøre gruppen av leke medarbeidere i kirken. Et mindretall i utvalget bak embetsutredningen gikk inn for en mer grundig gjennomgang av diakontjenesten, blant annet i lys av de økumeniske samtaler om dette temaet og de avtaler Den norske kirke har inngått, særlig med anglikanske kirker i Storbritannia (Porvoo-avtalen). Kirkerådet fulgte opp dette, og nå

legges siste hånd på en ny utredning som i hovedsak anbefaler at Den norske kirken går inn for et treleddet embete bestående av biskop, prest og diakon.

Det positive i denne utredningen er at diakontjenesten vurderes som en positiv mulighet for kirken. I den forrige utredningen ble det i større grad gitt inntrykk av at diakonen var et problem, i alle fall for «klassisk» luthersk embetsforståelse. Dessuten kastet frykten for mer profesjonskamp i kirken sine tydelige skygger. Nå legges det mer vekt på kirkens diakonale oppdrag og hvordan dette må komme til uttrykk i lederskapet. Embetet er oppfattet mer dynamisk og helhetlig. Mer vekt er lagt på økumenisk tradisjon og tilhørighet.

Samtidig fastholdes det at det i luthersk tradisjon er tale om ett embete. Men det kan altså ordnes slik at det er tre atskilte tjenester innenfor det samme embetet. Det er treleddet, ikke tredelt. Det betyr at de ikke kan skilles fra hverandre, for eksempel ved en hierarkisk over- og underordning. Men de er sammenbundet, slik et ledd binder sammen til en helhet. Det engelske begrepet som brukes i denne sammen-

hengen er threefold, uten at noen har kommet på å bruke trefoldig på norsk. Biskop Stålsett har introdusert betegnelsen tredimensjonalt, nettopp for å få fram at det er den diakonale dimensjonen i kirken diakonen skal ha et lederansvar for.

I høst skal Kirkemøtet ha saken oppe til behandling. Antakelig vil det ikke fattes endelig vedtak i saken, men mye tyder på at saken nå er kommet inn på et positivt spor. Når dette er en viktig sak, er det nettopp fordi det handler om å sikre diakonal tydelighet og kompetanse i kirken. Det skal bidra til å gjøre kirken bedre rustet til å fastholde sin egenart og sitt oppdrag i møtet med de utfordringer som den står overfor.

Dette forutsetter at det er mulig å få en relevant og solid diakonifaglig utdanning. Dermed er vi tilbake til utgangspunktet, oppstarten av masterstudiet i diakoni. Med alle de utfordringene vi står overfor, er det mer enn nok av krevende oppgaver å ta fatt i!